

Jorden, som generationer har slæbt for, prigsives, sukker lokalhistorikeren, installatør Herman R. Riber

For Hollænderbyen har de 100 år betydet udvikling i retning af nu kun at være minder og traditioner

Hundredåret 1874 - 1974, der for Amager Bladet har betydet fremgang, fra en ringe begyndelse til dets nuværende stade som vort største og bedste distriktsblad, har for »Hollænderbyen« betydet nedgang til nu kun at være minder og traditioner.

Javel, for byen St. Magleby har det betydet udvikling og fremgang, således at den nu efter genforeningen med Dragør, hvis udviklingen fortsætter, om 10-20 år vil være en forstad til København, om dette så er ønskværdigt - nogle vil vel kalde det fremgang. Men »Hollænderbyen«, den er kun minder og traditioner - og dem er alle da heldigvis enige om at holde i hævd.

Det måtte vel gå sådan? Og det begyndte vel allerede med schoutstyrets undergang, udskiftningen af jorderne og det hollandske sprogs afskaffelse i kirke og skole, altså ca. 1808-1817, men rigtig fart i »udviklingen« kom der først, da Amagerbanen kom og udstykningen af de gamle Amagerjorder begyndte.

I brydningstiden efter den sidste choutis død i 1817 er der især en person, der står meget klart, Peder Svendsen Smidt, som i 1857 blev byens første demokratisk valgte sognerådsformand. Hans stædige kamp for sin ret til stolestader i kirken har tidligere været behandlet her i bladet. Han har efterladt os en dagbog, som giver et detaillert billede af livet i byen i den første del af 1800-tallet.

Han var en »opkomling«, hans far var skipper, hans mor en »Taarnbyer«, og de havde kun et lille husmandssted, men hans dygtighed måtte i længden overbevise de stolte »hollændere«.

Han fortæller selv, hvordan han allerede som 10-årig måtte med faderen til søs til Stettin og Memel. Da han var 15, døde hans far, og så måtte Peder klare husmandsstedet. I 1811-12-13 måtte han som 17-19 årig ombord på kanonbådene for at slås med englænderne hver sommer, om vinteren var krigen »lagt på is«.

Da han var 23 år, døde moderen, og han overtog husmandsstedet med en stor gæld, men ved slid og slæb, ved vognmandskørsel og vejarbejde sparede han op til at købe en lidt forfalden gård, som han ombyggede og drev frem til en stor, god gård, og nåede altså til sidst at blive anerkendt som »gårdmand«.

Hans retfærdighedssans sag-

de ham, at skrædere, skomagere, hjulmænd og inderster også måtte have ret til at give deres besyv med i byens sager, og allerede han havde visse visioner om byens vækst og udvikling.

Peder Svendsen Smidt døde i 1878 (4 år efter Amager Bladets fødsel), men allerede i 1863 var han blevet afløst som sognerådsformand af Jan Isbrandtsen, der ejede den nuværende »Mindegård«, den gård, som havde været den sidste schout, Dirch Corneliussen's.

Jan Isbrandtsen, der var af den gamle hollandske slægt, Huck, var sognerådsformand i 23 år, til 1886, så han har måske fået de første numre af lokalbladet, hvis det da er nået op til »Hold'nerbyen«. Han var far til Dirch Jansen på »Hollandsminde«, som samlede sit eget lokalmuseum. Denne smukke samling kom til at danne grundstammen i »Amagermuseum«, og var heldigvis overført hertil, da »Hollandsminde«s udlænger nedbrændte i 1930.

Fra Dirch Jansens hånd har vi også adskillige optegnelser, der belyser livet i Hollænderbyen fra 1860-1930. I 1930 var undertegnede 14 år, så resten kan jeg selv huske.

Dirch Jansen begyndte sin skolegang i en slags forskole hos en »Skolekone«, Marchen Gerts, »klassen« var på 3 drenge og 2 piger, de sad alle på en bænk, som bestod af et brædt, der var lagt over to små kasser, og som hver dag blev trukket frem fra sin plads under himmelsengen. Undervisningen var ABC, lidt regning og religion, overhøringen foregik som en slags talekor i munden på hverandre.

Forskolen varede et år, så var man klar til den rigtige skole hos lærer Meilgaard, som var en lærer, børnene holdt meget af. Skolen holdtes i den nuværende graverbolig, hvor der var skole helt til 1927. Fagene var: læsning, skrivning, regning, geografi og religion, hver dag begyndte med morgenbøn og salmen: »I østen stiger solen op«. Efter konfirmationen gik Dirch Jansen i skole på »Marienlyst«, hvor proprietær Jørgen Berg holdt privat lærer til sine børn, men det har jo sikkert kun været enkelte privilegerede beskæren.

Selv kom jeg i skole i 1922, knap 6 år gammel, hos frøken Marie Foss i Bytjernerboligen, opført 1908 på det gamle »Røstholderhus«s plads lige overfor kirken, nu nedrevet

for at give plads for »udviklingen«, Kirkevejs udvidelse i forbindelse med gennemførelse af »Jetvejen«.

Denne 1. kl. bestod af 11 drenge og 6 piger, fagene var: ABC (læsning), skrivning, regning og bibelhistorie, efter 1. kl. flyttedes man over i en anden skole, Hovedgaden 34, det nuværende »Skolebo«

Af Hermann R. Riber

hos lærer Kofoed, her gik man i 2. og 3. kl., for så igen at skifte skole til lærer Nøsted i graverboligen, hvor man gik i 4. og 5. kl. Da der kun var 5. klasser, og man skulle gå i skole til det fyldte 14. år, måtte vi altså gå 1½-2 år i hver.

Inden jeg nåede 4. kl., var »den nye skole« færdig i 1927, og alle kl. samledes der. Fagene udvidedes efterhånden til: dansk, regning, religion, geografi, historie, naturhistorie, sang og gymnastik, samt sløjd. Nu fik vi jo nemlig både sløjdsal og gymnastiksal, før den tid foregik gymnastik kun om sommeren og så ovre i »Folden«, en grusbeltet plads, hvor nu rådhuset ligger, her forefandtes 2 bomme og nogle ribber, det var alt! Fremmede sprog nåede aldrig St. Magleby skole i min tid!

Ang. landbruget fortæller Dirch Jansen, at størstedelen af jorden benyttedes til sæd og græs, altid med at skifte i brak, resten til kartofler, hvidkål, roer, gulerødder, selleri, porrer, rødbeder og grøn-

kål. Onsdag og lørdag var torvedage, og torvet holdtes dengang bag Børsen i Slotsholmegade, og der var sjældent mere end 6-7 vogne, fordi de fleste havde faste aftagere, på vejen hjem købte man ind til husholdningen, fordi der ingen handlende var i St. Magleby, det eneste man kunne købe her var brystsuk-

gang oversået med tuer, men Jan Isbrandtsen lod sin fællede, det nuværende »Kongelundsaldal« indgrøfte og lagde jorden herfra op i en høj vold, som beplantedes med kurvepil, hvorfra der høstedes pil til fletning af kurve. Grønsværen blev derefter opløjet, når lejlighed gaves, de alm. plove kunne ikke klare dette svære arbejde med alle de jordfaste kampsten, så man måtte anskaffe en »Skovlundeplov«. Den første afgrøde var raps, en sædart som dengang var, og vel endnu er, næsten ukendt på Amager, denne afgrøde på 5 tdr. land, høstedes med segl. Raspen kørtes derpå sammen med en rapsslæde trukket af 1 hest, redet af 1 dreng slædens lad var beklædt med sejlud og hængslet til mederne, således at hele indholdet kunne tippes over på tærsklepladsen. Tærskningen foregik midt på marken på et stort sejl med sidestykker opsat på pæle, 6-8 mand svang plejlene. Hjemkørslen, der foregik ved solnedgang, var et helt optog på 3 vogne med 15-16 glade, trætte høstfolk, der sang under den ½ time lange hjemtur, men dengang var Thomas LO Nielsen end ikke engang flyttet til St. Magleby endnu.

Selv har jeg ikke haft med landbrug at gøre, men jeg husker fra min barndom, når der en dag holdt 2-3 jernbanevogne ovre på stationen med latrin, så kom karlene fra de forskellige gårde med en stiv vogn, med latrintønden på, for at køre gødningen hjem. Latrintønden var en trætonde i hele vognens længde, forsynet med en spuns eller en hane i bagenden og en firkantet lugekarm ovenpå. Disse tønder var jo sjældent 100 pct. tætte, så gaderne i byen bar tydelige spor efter sådan et par dage. Var man så uheldig at være fregnet, var det en stænde vittighed, at man havde løbet bag en af vognene.

Var en af disse tønder i årets løb blevet tør og utæt, blev den kørt hen i »den lille Væl« for at bulne ud og tætnes, vi drenge sejlede da rundt i gadekæret siddende overskrævs på tonden, og da denne jo var rund, endte det som regel med, at den drejede rundt, og man fik en dukkert i det »dejlige«, grønne vand med ankeldyb mudder på bunden, en oplevelse, der sjældent vakte begejstring, når man kom hjem.

Udbringningen af latrinen foregik ved, at der efter vognen med tonden spændtes en sluffe på 4 små hjul, og en mand med en skovl spredte latrinen med vifteformede kast! »Forurening« var ikke opfundet endnu!

Om efteråret, når der kørtes kål og roer hjem, var vi småfolksbørn ude med en sæk eller legevogn på byens indfaldsveje, og når der kom en læsset vogn forbi, lod råbet: »Be' om et hvidkål, (rødkål, roe)«. De fleste trillede da et kålhovede af vognen og ned i grøften. Der skulle lidt taktik til, sækken eller vognen skulle helst gemmes i grøften eller bag en hæk, for at manden ikke skulle se, at der måske allerede var en 6-7 hoveder i den, og man vidste også, hvem der kørte hvad hjem ad hvilke veje, hvem der gav og hvem der var »nerige«. Det således erhvervede blev bragt i en veritabel lille kule hjemme i haven, og var man heldig, kunne man dække familiens forbrug for hele vinteren. Roerne gik til hønsene og kaninerne, men enkelte udhuledes og forsynedes med udskæringer for næse, øjne og mund. Med et tændt tællelys i, var de udmærkede til at forskrække pigerne med Hvornår »udviklingen« for alvor satte ind? Ja, Dirch Jansen så den jo altså komme, og samlede heldigvis, mens tid var, sin dejlige samling. Alleerede i hans barndom var Amagerdragten gået af mode hos mændene, hans kone, Agth Bacher, var ved deres bryllup i 1892 den sidste, der bar den originale brude dragt, men helt op i min ungdom gik endnu enkelte ældre kvinder amagerklædt til daglig.

Ellers er det vel først i de sidste 50-60 år, at det er gået stærkt. De bedre samfærdelsesmidler, Amagerbanen, der begyndte i 1907, Københavns stadige vækst mod nord, vest og syd, den tiltagende demokratisering af samfundet, den alm. velstandsstigning, den nye generations lyst til det hårde, lidet givtige, arbejde med jorden, lufthavnens stadige ekspansion, alt i alt, landbrugets dage på Amager er talte.

Den nye Dragør kommune vil vokse og udvikle sig i kraft af St. Magleby's jordreserver, den jord som 20 generationer har slidt og slæbt for og på, prigsives, og den gamle landsby, som vi andre har kendt og holdt af, den kan, i heldigste tilfælde, ende som en eller anden slags museumsby. Kald det så fremgang, eller hvad I vil! - Aah Amagerland!

Den nye Dragør kommune vil vokse og udvikle sig i kraft af St. Magleby's jordreserver, den jord som 20 generationer har slidt og slæbt for og på, prigsives, og den gamle landsby, som vi andre har kendt og holdt af, den kan, i heldigste tilfælde, ende som en eller anden slags museumsby. Kald det så fremgang, eller hvad I vil! - Aah Amagerland!

Udbringningen af latrinen foregik ved, at der efter vognen